

Struktura akcjonariatu a polityka kredytowa w bankach Europy Centralnej*

Joanna Rachuba, Dorota Skąła**

Streszczenie: Celem artykułu jest wstępna analiza polityki kredytowej banków Europy Centralnej, ze szczególnym uwzględnieniem struktury akcjonariatu. W badaniu dokonano przeglądu literatury z zakresu polityki kredytowej, w którym wykazano związki między strukturą akcjonariatu a polityką kredytową, widoczne głównie w okresach kryzysu finansowego. Wstępna analiza danych z banków komercyjnych 10 krajów Europy Centralnej za okres 2003–2013 wskazuje, że występują istotne różnice w polityce kredytowej banków posiadających akcjonariusza zagranicznego i krajowego. Banki zagraniczne silniej ograniczyły akcję kredytową wskutek kryzysu finansowego niż banki krajowe. Z drugiej strony jakość aktywów banków zagranicznych w ostatnich latach jest wyższa, dzięki czemu nie muszą one tworzyć tak wysokich rezerw na należności zagrożone.

Słowa kluczowe: wzrost kredytów, banki Europy Centralnej, struktura akcjonariatu

Wprowadzenie

Działalność banku, zarówno w okresach typowych, jak i podczas kryzysu, poddawana jest ocenie, która może koncentrować się na analizie wypłacalności i płynności, jakości portfela należności czy efektywności działania. Obszary te, a w szczególności dochodowość mierzona wskaźnikiem rentowności aktywów oraz kształtowanie się rozmiarów akcji kredytowej, wykazują zależność od struktury właścicielskiej banku. Akcjonariat w nawiązaniu do oddziaływania na politykę kredytową stał się więc przedmiotem wielu badań, także w krajach Europy Centralnej.

1. Działalność kredytowa i jej uwarunkowania

W literaturze istnieje wiele badań dotyczących działalności kredytowej banków. Obszary analiz dotyczą między innymi oferty produktowej i specyfiki klientów (Stiroh 2004; Rossi i in. 2009), oprocentowania kredytów (Stiroh 2004; Lepetit i in. 2008; Claeys, Hainz 2014), ryzyka

* Badania zrealizowano ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu badawczego „Wpływ akcjonariatu na politykę tworzenia rezerw i wygładzanie dochodów w bankach Europy Centralnej” nr 2015/17/D/HS4/03118.

** mgr Joanna Rachuba, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Finansów, e-mail: joanna.rachuba@wneiz.pl; dr Dorota Skąła, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Finansów, e-mail: dskala@wneiz.pl.

kredytowego (Berger, Udell 2004) czy polityki tworzenia rezerw na należności zagrożone w portfelu kredytowym (Bikker, Metzmakers 2005). Jednym z istotnych nurtów są prace dotyczące dynamiki przyrostu kredytów (Berger, Udell 2004; Ivashina, Scharfstein 2010).

Dynamika przyrostu portfeli kredytowych kształtowana jest przez następujące czynniki: wzrost PKB i bezrobocie (De Haas i in. 2010; Allen i in. 2015), przyrost depozytów oraz dochodowość (Bonin i in. 2005; Allen i in. 2015), płynność i kapitał własny (De Haas i in. 2010) oraz geograficzną odległość w przypadku kredytów zagranicznych (De Haas, Van Horen 2011). W ostatnich latach coraz więcej analiz wskazuje na istotną rolę struktury akcjonariatu w kształtowaniu przyrostu portfeli kredytowych (Bonin i in. 2005; Martinez Peria, Mody 2004; Bhaumik, Piesse 2008; Chen, Liao 2011).

Ekspansja kredytowa banków podczas rozwoju gospodarczego jest natomiast negatywnie powiązana z wypłacalnością oraz płynnością. Świadczy to odpowiednio o niższym kapitale własnym banków zwiększających poziom udzielanych kredytów oraz niedopasowaniu w terminach zapadalności aktywów i pasywów. W badaniach empirycznych wykazano, że dynamika przyrostu działalności kredytowej banków podczas wysokiego wzrostu gospodarczego jest pozytywnie skorelowana z dochodowością. Oznacza to, iż w okresach dobrej koniunktury wzrost kredytów prowadzi do wyższej rentowności banków. Wysoki wzrost gospodarczy oraz niski poziom bezrobocia są pozytywnie skorelowane ze wzrostem ekspansji kredytowej (De Haas, Van Lelyveld 2010).

W okresie dobrej koniunktury gospodarczej, większe znaczenie w kształtowaniu rozmiarów udzielanych kredytów w Europie Centralnej przypisano czynnikom wewnątrzbankowym i makroekonomicznym, niż pochodzeniu akcjonariusza większościowego. Oznacza to, że struktura akcjonariatu podczas wysokiego wzrostu gospodarczego nie jest istotna dla wielkości podaży kredytów (De Haas, Van Lelyveld 2006). Nie występują więc wówczas różnice pomiędzy przyrostem działalności kredytowej banków zagranicznych oraz banków krajowych (Allen i in. 2015). Jedynie nieliczne badania wykazały związek pomiędzy strukturą akcjonariatu a rozmiarami akcji kredytowej. Udowodniono, że banki zagraniczne wykazują szybszą ekspansję kredytową w porównaniu do banków krajowych w Europie Wschodniej (Cull, Peria 2013).

Szczególną częścią analiz relacji pomiędzy pochodzeniem akcjonariusza większościowego a przyrostem kredytów są badania dotyczące okresów kryzysu finansowego. W odróżnieniu od badań przeprowadzanych w okresach dobrej koniunktury gospodarczej, zmiany wielkości akcji kredytowej podczas recesji wykazują zależność od struktury właścicielskiej. W okresie kryzysu finansowego pochodzenie akcjonariatu zaczyna nabierać znaczenia dla przyrostu działalności kredytowej.

W literaturze wyodrębnia się trzy rodzaje kryzysów, podczas których analizowana jest działalność kredytowa banków krajowych i banków zagranicznych: kryzys występujący w kraju goszczącym, kryzys pojawiający się w kraju macierzystym oraz kryzys globalny.

Podczas kryzysu w kraju goszczącym akcjonariusze zagraniczni wywierają pozytywny wpływ na podaż kredytów. Oznacza to, że nie są oni zmuszeni do redukcji akcji kredytowej,

w przeciwieństwie do banków krajowych (De Hass, Van Lelyveld 2010; De Haas i in. 2014; Allen i in. 2015). Kierunek dynamiki działalności kredytowej banków zagranicznych oraz banków krajowych ulega jednak zmianie podczas wystąpienia kryzysu w kraju macierzystym bądź kryzysu globalnego. Banki zagraniczne bardziej restrykcyjnie ograniczają w takich warunkach akcję kredytową w porównaniu do banków krajowych (Allen i in. 2015). Spowolnienie działalności kredytowej przez banki będące w rękach akcjonariuszy zagranicznych może osiągnąć nawet trzykrotnie szybsze tempo niż hamowanie podaży nowych kredytów przez banki krajowe (De Hass, Van Lelyveld 2014).

Oprócz analiz dotyczących przyrostu portfela kredytowego istnieje dość ograniczona literatura ukazująca relacje pomiędzy strukturą akcjonariatu a polityką kredytową. Wy różnić tutaj można badania opisujące wpływ pochodzenia akcjonariusza większościowego banku na oprocentowanie kredytów (Lepetit i in. 2008; Poghosyan, Poghosyan 2010; Degryse i in. 2012), skład klientów (Degryse i in. 2012) czy wygładzanie dochodów i poziom odpisów (Lepetit i in. 2008).

2. Statystyka opisowa

Dane finansowe banków niezbędne do przeprowadzenia badań zostały zaczerpnięte z bazy Bankscope, Bureau van Dijk. Informacje dotyczące akcjonariuszy banków również pochodzą z bazy Bankscope, Bureau van Dijk, zostały jednak ręcznie uzupełnione i skorygowane na podstawie raportów rocznych pochodzących z różnych źródeł, dla całej próby obejmującej 10 krajów Europy Centralnej UE w latach 2003–2013. Dane makroekonomiczne pochodzą z bazy danych Banku Światowego.

Struktura danych ukazująca kraje i udział banków zagranicznych w badanej próbie została przedstawiona w tabeli 1.

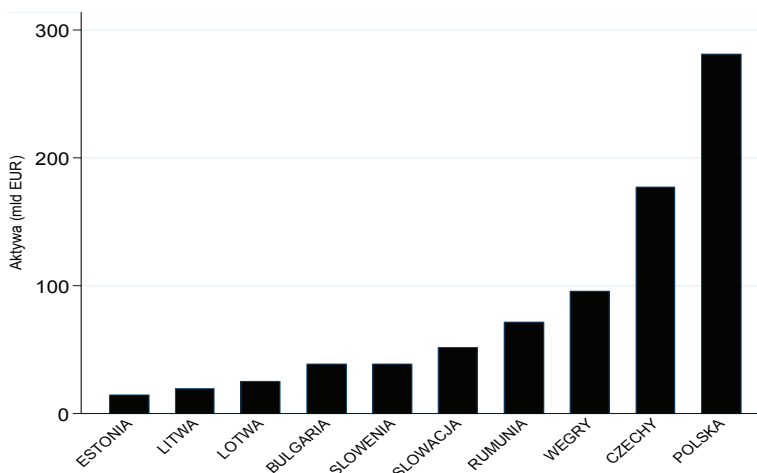
Tabela 1

Udział banków zagranicznych w próbie (obserwacje skumulowane dla wszystkich lat)

Kraj	Banki krajowe	Banki zagraniczne	Udział banków zagranicznych (%)
Bułgaria	99	171	63
Czechy	90	167	65
Estonia	23	64	74
Litwa	37	68	65
Łotwa	71	93	57
Polska	156	395	72
Rumunia	81	222	73
Słowacja	39	131	77
Słowenia	138	89	39
Węgry	84	202	71
Suma	818	1602	66

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

W analizowanych latach, we wszystkich 10 krajach Europy Centralnej (poza Słowenią) widać dominujący udział banków zagranicznych w sektorach bankowych, który kształtuje się na poziomie od 57% na Łotwie do 77% na Słowacji. W celu uzupełnienia charakterystyki sektorów bankowych w Europie Centralnej na rysunku 1 zostały zaprezentowane różnice w ich wielkości w poszczególnych krajach.

Rysunek 1. Aktywa sektora bankowego w Europie Centralnej w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

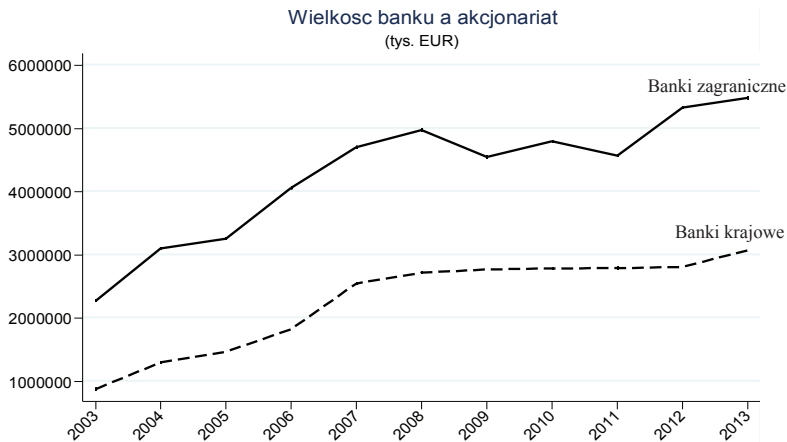
Zdecydowanie największy sektor bankowy posiada Polska. Tuż za nią występują sektory bankowe obecne w Czechach oraz na Węgrzech, lecz ich wielkość znacznie odbiega od rozmiarów polskiego sektora bankowego, którego aktywa osiągnęły poziom prawie 300 mld EUR.

Kolejnym punktem analizy jest ocena wielkości banku w zależności od struktury akcjonariatu. Banki będące w rękach akcjonariuszy zagranicznych charakteryzują się znacznie wyższym przeciętnym poziomem aktywów w porównaniu do banków z akcjonariatem krajowym. Przewaga wielkości banków zagranicznych nad bankami krajowymi niezmiennie utrzymuje się w ciągu całego badanego okresu, pomimo wzrostu poziomu aktywów obu rodzajów banków. Dane przedstawiono na rysunku 2.

Istotne znaczenie ma również kształtowanie się struktury aktywów, a w szczególności relacji kredytów do aktywów w zależności od rodzaju akcjonariusza, co przedstawiono na rysunku 3.

Banki zagraniczne są bardziej zaangażowane w działalność kredytową niż banki krajowe. Może to świadczyć o wzmożonej aktywności w szukaniu nowych klientów lub produktów, lepszej strategii marketingowej, ale również różnicach w skłonności do ryzyka

banków zagranicznych. Istnieje część banków krajowych, których historia nie jest długa (np. Getin Bank w Polsce) i w związku z tym ich portfele kredytowe – mimo dynamicznych wzrostów – nie osiągają jeszcze rozmiarów banków działających od dawna na rynku. Istotne znaczenie ma również dynamika zmian w portfelu kredytowym, którą zaprezentowano na rysunku 4.

Rysunek 2. Struktura akcjonariatu a aktywa

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

Rysunek 3. Struktura akcjonariatu a relacja aktywa/kredyty (%)

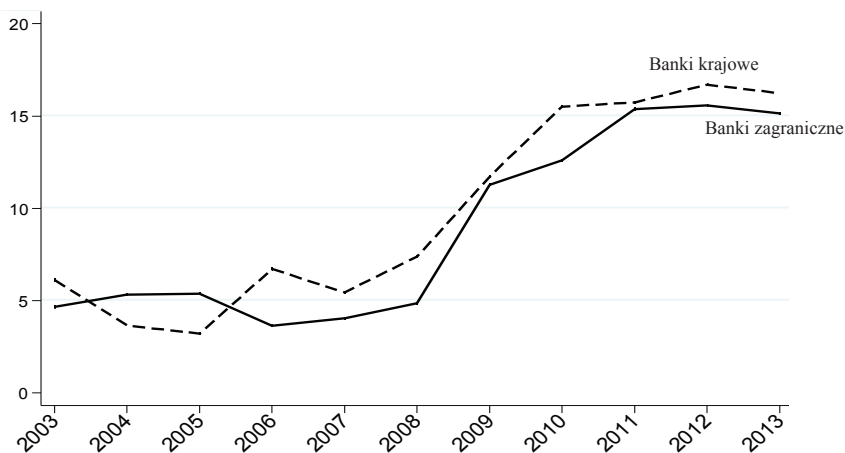
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

Rysunek 4. Wzrost kredytów – akcjonariusz zagraniczny versus akcjonariusz krajowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

Dynamika wzrostu kredytów charakteryzuje się dużą zmiennością na przestrzeni lat 2003–2013 zarówno dla banków posiadających akcjonariuszy zagranicznych, jak i krajowych. Były lata, gdzie roczne przyrosty sięgały 60%, jak również lata gdzie nie było żadnego wzrostu.

Rysunek 5. Kredyty zagrożone a struktura akcjonariatu (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Bankscope.

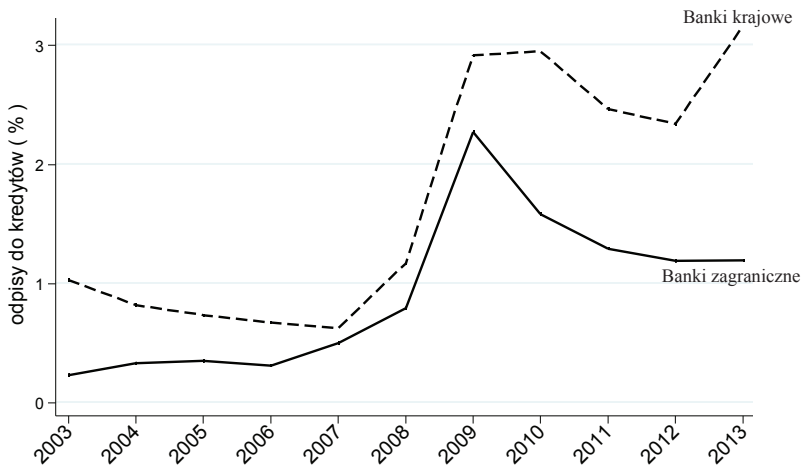
Wyraźnie ukształtowały się trzy okresy o zróżnicowanej dynamice kredytowej. W okresie przedkryzysowym banki krajowe wykazywały większą od banków zagranicznych

dynamikę wzrostu kredytów. W latach 2007–2009 w bankach z akcjonariatem zagranicznym miała miejsce radykalna redukcja działalności kredytowej. Spadek działalności kredytowej w bankach krajowych nie był tak drastyczny w tym samym okresie. Po kryzysie zarówno banki zagraniczne, jak i krajowe odbudowywały działalność kredytową. Widoczna jest na tym polu niewielka przewaga ekspansji kredytowej banków krajowych.

Ważnym obszarem, poza wielkością oraz dynamiką działalności kredytowej, jest jakość portfela kredytowego. Na rysunku 5 przedstawiono kształtowanie się poziomu kredytów zagrożonych w zależności od struktury akcjonariatu.

Wyższy średni poziom kredytów zagrożonych występuje w bankach krajowych w porównaniu do banków będących w posiadaniu akcjonariuszy zagranicznych. Wskazywać to może na inny profil klientów tych banków oraz na wyższy apetyt na ryzyko. Szczególnie nowe banki, zdobywające udziały w rynku, są skłonne zaakceptować wyższy poziom ryzyka kredytowego w zamian za wzrost wolumenu kredytów i wysoką marżę odsetkową. Dodatkowym czynnikiem może być fakt, że część banków krajowych to banki z udziałem Skarbu Państwa. W niektórych krajach te instytucje finansowe są zaangażowane w kredytowanie państwowych, kluczowych spółek dla gospodarki, które jednak niekoniecznie charakteryzują się wyższą wypłacalnością.

Ważnym obszarem wymagającym analizy jest również poziom rezerw tworzonych na pokrycie kredytów zagrożonych. Banki krajowe charakteryzują się wyższym udziałem odpisów na utratę wartości w kredytach niż banki zagraniczne. Dane zaprezentowano na rysunku 6.

Rysunek 6. Odpisy na utratę wartości a struktura akcjonariatu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bankscope.

W konsekwencji, banki krajowe wykazują wyższy średni poziom kredytów zagrożonych oraz wyższy udział odpisów na utratę wartości w kredytach ogółem w stosunku do banków

zagranicznych. Oznacza to, że spadek jakości portfela banków krajowych powoduje konieczność tworzenia dodatkowych rezerw na należności zagrożone, co negatywnie wpływa na poziom dochodowości tych banków. Istotnym zagadnieniem są przyczyny w występowaniu różnic w poziomie rezerw, które mogą być spowodowane niższą jakością kredytów w bankach krajowych, ich ostrożniejszą polityką kredytową bądź wpływem czynników związanych z sytuacją akcjonariuszy. Czynniki te wymagają dalszej dokładniejszej analizy, z wykorzystaniem narzędzi ekonometrycznych.

Uwagi końcowe

W literaturze wykazano, że pochodzenie akcjonariusza większościowego nie wpływa na podaż kredytów. Wyjątek stanowi okres kryzysu finansowego, w czasie którego zagraniczny akcjonariat umożliwia bankom utrzymanie wzrostu kredytów. W bankach Europy Centralnej w okresie 2003–2013 widoczne są różnice w polityce kredytowej banków krajowych i zagranicznych. Zauważalna była większa fluktuacja rozmiarów działalności kredytowej banków w Europie Centralnej będących w posiadaniu akcjonariuszy zagranicznych. Wyższy wzrost kredytów tuż przed kryzysem wykazywały banki zagraniczne, a kryzys spowodował drastyczne spowolnienie w udzielaniu kredytów przez banki zagraniczne w porównaniu do banków krajowych. Banki zagraniczne posiadały wyższy udział kredytów w aktywach, niższy poziom kredytów zagrożonych oraz niższe rezerwy tworzone na kredyty zagrożone.

Przedstawione wnioski wynikają z analizy, która ma charakter wstępny. Konieczne jest więc przeprowadzenie dalszych badań, które określą wpływ struktury akcjonariatu na politykę kredytową w bankach Europy Centralnej w badanym okresie, ze szczególnym uwzględnieniem analizy portfela kredytowego oraz poziomu rezerw w stosunku do struktury akcjonariatu.

Literatura

- Allen F., Jackowicz K., Kowalewski O., Kozłowski L. (2015). Bank lending, crises, and changing ownership structure in Central and Eastern European countries. *Journal of Corporate Finance*.
- Berger A.N., Udell G.F. (2004). The institutional hypothesis the procyclicality of bank lending behavior. *Journal of Financial Intermediation*, 13.
- Bhaumik S.K., Piessse J. (2008). Does lending behavior of banks in emerging economies vary by ownership? Evidence from the Indian banking sector. *Economic System*, 32.
- Bikker J.A., Metzmakers P.A.J. (2005). Bank provisioning behavior and procyclicality. *International Financial Markets, Institutions & Money*, 15.
- Bonin J.P., Hasan I., Wachtel P. (2005). Bank performance, efficiency and ownership in transition countries. *Journal of Banking & Finance*, 29.
- Chen S.H., Liao Ch.Ch. (2011). Are foreign banks more profitable than domestic banks? Home- and host-country effects of banking market structure, governance and supervision. *Journal of Banking & Finance*, 35.
- Claeys S., Hainz Ch. (2014). Modes of foreign bank entry and effects on lending rates: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 42.

- Cull R., Peria M. (2013). Bank ownership and lending patterns during the 2008–2009 financial crisis: Evidence from Latin America and Eastern Europe. *Journal of Banking & Finance*, 37.
- Degryse H., Havrylchuk O., Jurzyk E., Kozak S. (2012). Foreign bank entry, credit allocation and lending rates in emerging markets: Empirical evidence from Poland. *Journal of Banking & Finance*, 36.
- De Haas R., Korniyenko Y., Pivovarsky A., Tsankova T. (2014). Taming the herd? Foreign bank, the Vienna Initiative and crisis transmission, *Journal of Financial Intermediation*.
- De Haas R., Van Horen N. (2011). *Running for the exit: international banks and crisis transmission*. European Bank of Reconstruction and Development.
- De Haas R., Van Lelyveld I. (2006). Foreign banks and credit stability in Central and Eastern Europe. A panel data analysis. *Journal of Banking & Finance*, 30.
- De Haas R., Van Lelyveld I. (2010). Internal capital markets and lending by multinational bank subsidiaries. *Journal of Financial Intermediation*, 19.
- De Haas R., Van Lelyveld I. (2014). Multinational Banks and the Global Financial Crisis: Weathering the Perfect Storm. *Journal of Money, Credit and Banking*, Supplement 46 (1).
- Ivashina V., Scharfstein D. (2010). Bank lending during the financial crisis of 2008. *Journal of Financial Economics*, 97.
- Lepetit L., Nys E., Rous P., Tarazi A. (2008). Bank income structure and risk: An empirical analysis of European banks. *Journal of Banking & Finance*, 32.
- Martinez Peria M.S., Moody A. (2004). How foreign participation and market concentration impact bank spreads: evidence from Latin America. *Journal of Money, Credit and Banking*, 36.
- Poghosyan T., Poghosyan A. (2010). Foreign bank entry, bank efficiency and market power in Central and Eastern European Countries. *Economics of Transition*, 18 (3).
- Rossi S.P.S., Schwaiger M.S., Winkler G. (2009). How loan portfolio diversification affects risk, efficiency and capitalization: A managerial behavior model for Austrian banks. *Journal of Banking & Finance*, 33 (12).
- Stiroh K. (2004). Diversification in Banking: Is Noninterest Income the Answer? *Journal of Money, Credit and Banking*, 23 (5).

SHAREHOLDER STRUCTURE AND CREDIT POLICY IN CENTRAL EUROPEAN BANKS

Abstract: The aim of our paper is a preliminary analysis of credit policy of Central European banks, with a particular emphasis on shareholder structure. The study includes a literature review relating to credit policy, describing links between shareholder structure and credit policy, visible mainly during periods of financial crises. A preliminary analysis of data from commercial banks from 10 Central European countries for the period 2003–2013 indicates that there are significant differences in credit policy of banks with a foreign and domestic shareholder. As a result of the financial crisis, banks with foreign ownership are demonstrated to have reduced their credit supply more than domestic banks. On the other hand, asset quality in foreign-held banks has been higher in recent years, which has allowed them to create less loan loss provisions than domestic peers.

Keywords: loan growth, Central European banks, shareholder structure

Cytowanie

- Rachuba J., Skąła D. (2016). Struktura akcjonariatu a polityka kredytowa w bankach Europy Centralnej. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 4 (82/2), 713–721. DOI: 10.18276/irfu.2016.4.82/2-62.